

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

“KELISHILGAN”

**O‘zbekiston Respublikasi
Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi**

« 10 » 07

2021 yil

“TASDIQLAYMAN”

**Mirzo Ulug‘bek nomidagi
O‘zbekiston Milliy universiteti
rektori I.Madjidov**

« 09 » 07

2021 yil

**IJODIY (KASBIY) IMTIHONLAR DASTURI VA
BAHOLASH MEZONI**

**KIRISH IMTIHONLARIDA “TARIX”
FANI MAVJUD BARCHA TURDAGI YO‘NALISHLAR
(KO‘ZI OJIZLAR) UCHUN DASTUR**

Toshkent - 2021

Dastur O‘zbekiston Milliy universiteti o‘quv-uslubiy kengashida ko‘rib chiqilgan va ma’qullangan. 2021 yil “___” _____dagi “___” sonli majlis bayoni.

Tuzuvchilar:

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zMU Tarix fakulteti “Jahon tarixi” kafedrasida mudiri, dotsent D.Urakov

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zMU Tarix fakulteti “O‘zbekiston tarixi” kafedrasida dotsenti A.Xolliyev

Taqrizchilar:

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zMU Tarix fakulteti “O‘zbekiston tarixi” kafedrasida dotsenti A.Xoliqulov
TDTU “O‘zbekiston tarixi” kafedrasida dotsenti M.Inatov

KIRISH

5120300 – Tarix (mamlakatlar va yoʻnalishlar boʻyicha) taʼlimi yoʻnalishi boʻyicha ijodiy (kasbiy) imtihon dasturi oʻrta maxsus va kasb-hunar kollejlari hamda umumtaʼlim maktablarining “Oʻzbekiston tarixi” va “Jahon tarixi” fanlari dasturlari asosida tuzilgan boʻlib, “Qadimgi dunyo tarixi”, “Oʻrta asrlar tarixi”, “Yangi tarix”, “Eng yangi tarix” davrlaridan abituriyentlarning amaliy koʻnikma va malakalarini aniqlashda foydalaniladi.

Fanning maqsadi va vazifalari

5120300 – Tarix (mamlakatlar va yoʻnalishlar boʻyicha) taʼlimi yoʻnalishida oʻquvchilarni tayyorlash boʻyicha ijodiy (kasbiy) imtihonlar abituriyentlarning shu sohada boʻlgan qiziqishi, bilim darajasi va kelajakda tarix taʼlimi kasbi boʻyicha faoliyat yuritish kompetensiyalarini belgilash maqsadida ishlab chiqilgan va abituriyentlarning tarix taʼlim sohasida nazariy bilimlarini amaliyotda qoʻllay olishi boʻyicha amaliy koʻnikma va malakalarini aniqlash maqsadida oʻtkaziladi.

Tarix fani boʻyicha tuzilgan ushbu dastur ikki qismdan iborat boʻlib, uning birinchi qismi Oʻzbekiston tarixi, ikkinchi qismi esa jahon tarixiga bagʻishlangan. Dastur koʻzi ojiz abituriyentlar uchun moʻljallangan boʻlib, Davlat taʼlim standartlari talablari asosida tuzilgan. Oʻzbekiston tarixi qismida asosan xalqimizning eng qadimgi zamonlardan to hozirgi kunlargacha bosib oʻtgan uzoq va murakkab tarixiy yoʻlini, eng yangi tarixini hamda ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, madaniy va maʼnaviy hayotini xolisana oʻrganish, mamlakatimizning demokratlashtirish va iqtisodiyotni bozor tamoyillari, jahon hamjamiyatiga har tomonlama integratsiyasini chuqurlashtirish, xorijiy mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy taraqqiyotini ilmiy va amaliy ahamiyati kabi mavzular oʻrin olganki, ushbu mavzular abituriyentlar bilimini baholashda muhim oʻrin tutadi.

Shundaydek dasturning ikkinchi jahon tarixi qismida jahon tarixining qadimgi davri, oʻrta asrlar tarixi hamda buyuk geografik kashfiyotlar, Angliya, Fransiya, Germaniya, AQSH, Rossiya kabi davlatlarning zamonaviy tarixi, I va II-jahon urushlari va uning oqibatlari, urushdan keyingi Yevropa, Osiyo, Amerika davlatlarining siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayoti haqida soʻz yuritiladi.

Ushbu dastur koʻzi ojiz abituriyentlar uchun moʻljallangan. Ushbu dastur boʻyicha kasbiy (ijodiy) imtihonlar abituriyentlarning Tarix fanlari boʻyicha amaliy koʻnikma va malakalarini aniqlash maqsadida oʻtkaziladi.

Abituriyentning bilimiga qoʻyiladigan talablar

5120300 – Tarix (mamlakatlar va yoʻnalishlar boʻyicha) taʼlimi yoʻnalishiga imtihon topshiruvchi abituriyentlar Oʻzbekiston tarixidan: Oʻzbekiston tarixini oʻrganishdagi asosiy nazariy metodologik masalalar. Markaziy Osiyo ibtidoiy jamiyat davrida. Urugʻchilik jamoalarining makonlari. Moddiy va maʼnaviy madaniyat. Markaziy Osiyo hududida ilk davlatchilikning vujudga kelishi. Qadimgi Sugʻdiyona (Soʻgʻd), Baqtriya, Xorazm. “Avesto”. Markaziy Osiyo xalqlarining Ahamoniyarga qarshi mustaqillik uchun kurashi. Makedoniyalik Aleksandr istilosi va Spitamen qoʻzgʻoloni. Oʻrta Osiyo Salavkiylar davlati va Yunon-Baqtriya davlati tarkibida. Qangʻ. Parkana. Buyuk Ipak yoʻlining paydo boʻlishi va uning roli. Kushon

poʻsholigi. Ilk oʻrta asrlar davlatlarining shakllanishi (Eftaliylar davlati, Turk xoʻqonligi). Oʻrta Osiyo xalqlarining arablar istilosiga qarshi kurashi. Movarounnahrda islom dinining yoyilishi. Movarounnahr Somoniylar davrida. Gʻaznaviylar, Qoraxoniylar, Saljuqiylar davlatlari. Oʻzbek xalqining shakllanish jarayoni. Qoraxoniylar bosqini va Xorazmshoh-anushteginlar davlatining yuksalishi. XI-XII asrlarda Markaziy Osiyoning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi xususiyatlar. Oʻrta Osiyoda uygʻonish davrida fan va madaniyat. Moʻgʻul bosqinchilariga qarshi Markaziy Osiyo xalqlarining kurashi. Movarounnahr Chigʻatoy ulusi tarkibida. Amir Temur davlati. Movarounnahr Temuriylar davrida. Shayboniylar va Ashtarxoniylar davlatlari. XVII-XIX asr birinchi yarmida siyosiy hayot. Oʻrta Osiyo xonliklarining maʼmuriy boshqaruv tizimi, aholining etnik va ijtimoiy tarkibi, xoʻjaligi. Buxoro amirligi, Xiva va Qoʻqon xonliklarining rivojlanish xususiyatlari. XVI-XIX asrning birinchi yarmida qoraqalpoqlar. Qoraqalpoq va boshqa turkiy koʻchmanchi qabilalar yozma tarixiy manbalarda. Qoraqalpoqlarning shakllanish jarayonlari. XVIII-XIX asrlarda quyi Sirdaryo qoraqalpoqlari. Qoraqalpoq madaniyati. Oʻrta Osiyo xonliklarining savdo-diplomatik aloqalari. XVI-XIX asr birinchi yarmida Oʻrta Osiyo xalqlari madaniyati. Ingliz-rus raqobati. Oʻrta Osiyoga Rossiya imperiyasining istilochilik yurishlari. Turkiston general-gubernatorligining tashkil topishi. Oʻrta Osiyoni Rossiya tomonidan bosib olinishining iqtisodiy va siyosiy oqibatlari. 1873-1876 yillarda Qoʻqon xonligidagi xalq qoʻzgʻoloni. Turkistonning agrar va sanoat rivojlanishidagi muammolar va Rossiya imperiyasi siyosati. XIX asr oxirida Turkistonda milliy ozodlik kurashlari. XIX asr oxiri – XX asr boshida Turkiston xalqlari madaniyati. XX asr boshlarida Turkistonda ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy hayot. Milliy maʼrifatparvarlik harakati. Jadidchilik. Turkiston birinchi jahon urushi yillarida. 1916 yil milliy ozodlik kurashi. 1917 yil siyosiy jarayonlarning Turkistonga koʻrsatgan taʼsiri. Turkistonda sovet tuzumini oʻrnatilishi. Turkiston muxtoriyati. Sovetlarga qarshi milliy ozodlik harakatlari. 1917-1924 yillarda Buxoro va Xiva xonligidagi siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy ahvol. 1924 yil Oʻrta Osiyoda oʻtkazilgan milliy davlat chegaralanishidagi muammo va ziddiyatlar. Oʻzbekiston totalitar tuzum sharoitida – ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayot. Siyosiy qatagʻonlar va ularning oqibati. Qoraqalpogʻiston ASSRning OʻzSSR tarkibiga kiritilishi. Oʻzbekiston xalqining fashizmga qarshi kurashdagi ishtiroki. 1946-1985 yillarda Oʻzbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish: yutuqlar va ziddiyatlar. Milliy ziyolilarni qatagʻon qilinishi. Madaniy hayotda “sotsialistik realizm”ni hukmronligi. Oʻzbekiston “Qayta qurish” yillarida. Oʻzbekistonning mustaqillikka erishishi – Oʻzbekiston tarixidagi yangi tarixiy bosqich. Oʻzbekiston Respublikasi suvereniteti va mustaqilligi. Oʻzbekistonda mustaqil demokratik davlat sifatida siyosiy tuzumning shakllanishi. Oʻzbekiston Konstitutsiyasining qabul qilinishi va uning tarixiy ahamiyati. Mustaqil Qoraqalpogʻiston tarixi, uning davlat tuzumi. Ijtimoiy yoʻnaltirilgan bozor iqtisodiyotini qurishga qaratilgan siyosat. Iqtisodiy islohotlar: bosqichlari va natijalari. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining Oʻzbekiston iqtisodiyotiga taʼsiri va uni bartaraf qilishga qaratilgan 2009-2012 yillarga moʻljallangan dasturini amalga oshirilishi. Oʻzbekistonning maʼnaviy hayoti. Oʻzbekistonning jahonda va MDHda egallagan mavqei. Mustaqil Oʻzbekistonning tashqi siyosati. Oʻzbekistonning xalqaro tashkilotlarda ishtiroki. Oʻzbekistonning xalqaro terrorizmga qarshi kurashdagi ishtiroki. Oʻzbekiston va Markaziy Osiyo

XV asr oxiri XVI asrlardagi ihtirolar, buyuk geografik kashfiyotlar va mustamlakachilik bosqinlari. Amerikaning kashf etilishi. Dunyo aylana birinchi saychat. Fernan Magellan (1519-1522 yillar). Yevropada reformatsiyaning boslanishi. Chexiyada umumxalq kurashining etilishi. Germaniyada reformatsiya. Marin Lyuter ta'limoti. Fransiyada mutloq monarxiyaning shakllanishi va diniy urushlar (XVIII asr). Niderlandiya burjua inqilobi. Gollandiya respublikasining tashkil topishi. O'rta asrlarning uchinchi davrida Evropa xalqlari madaniyati. Uyg'onish davri madaniyati (Italiya). Leonardo da Vinchi, Mikolanjelo va Rafael. Germaniya, Niderlandiya va Ispaniyalik buyuk rassomlar.

XVI asr ingliz inqilobi. 1640 yilgi inqilob sabablari va boshlanishi. Angliya respublikasi. Kromvel protektorati. Styuartlarning qayta tiklanishi va 1688 yil to'ntarishi. Shimoliy Amerikada mustaqillik uchun kurash (1775-1783) va AQSHning tashkil topishi. AQSH Konstitutsiyasining qabul qilinishi (1787). XVIII asr Fransuz inqilobi. Monarxiyaning ag'darilishi. Yakobinchilar diktaturasi. Napoleon Bonapart diktaturasining o'rnatilishi va Fransiyadagi Birinchi imperiya. Napoleon I armiyasining Rossiyada barbod bo'lishi. Vena kongressi. «Muqaddas ittifoq»ning tuzilishi. Yevropa davlatlari. Fransiya, Angliya, Germaniya, Italiya va Avstriya imperiyasidagi 1848-1849 yillar inqilobi hamda uning ahamiyati. Osiyo marakatlari – Hindiston va Xitoyda hamda Afrikada milliy-ozodlik harakatlari.

XIX asrning oxiri va XX asrning boshlarida Yevropa va Amerika davlatlari. Fransiya-Prussiya urushi va uning yakunlari. Germaniyani birlashtirilishi va iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyoti. 1871 yilgi Imperiya Konstitutsiyasi. XX asr boshlarida AQSHning ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli. T.Ruzveltning ichki siyosati. Panamerika ittifoqi (1910 yil). V.Vilson hukumatining ichki va tashqi siyosati. Lotin Amerikasi mamlakatlari. Braziliya, Argentina va Markaziy Amerika davlatlari. XIX asr oxiri XX asr boshlarida Rossiya. Rus-Yapon urushi. XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida Osiyo va Afrika mamlakatlari – Yaponiya, Xitoy, Hindiston, Eron, Afg'oniston, Turkiya. Arab mamlakatlari. Mahdiylar qo'zg'oloni va Sudanning Angliya tomonidan egallanishi.

Birinchi jahon urushi va uning oqibatlari (1914-1918 yillar). Versal tinchlik shartnomasi (1919 yil, 28 iyun). Yevropa va AQSH birinchi jahon urushidan keyin (1918-1929 yil). 1929-1933 yillardagi jahon iqtisodiy inqirozi va uning oqibatlari. Sharqiy Evropa va Bolqon yarim oroli ikkinchi jahon urushi orasida (1918-1939 yillar). Ikkinchi jahon urushi (1939-1945 yillar). Ikkinchi jahon urushining 1941-1944 yillaridagi asosiy janglari. Ikkinchijahon urushining tugashi. Potsdam konferensiyasi (1945 yil, iyul-avgust).

Dunyo "Sovuq urush" siyosati davrida. Yevropaning birlashuvi. "Trumen diktaturasi" (1947 yil). "Marshal rejasi" (1947 yil, iyun), Shimoliy Atlantika shartnomasi (NATO) 1949 yil, aprel), O'BYOK (1949 yil), Varshava shartnomasi (1955 yil, 14 may) tashkilotlari. XX asrning ikkinchi yarmida AQSH va G'arbiy Yevropa mamlakatlari. Sharqiy Yevropa va Bolqon yarim oroli mamlakatlari ikkinchi jahon urushidan so'ng. Totalitar tuzumlarning qaror topishi. SSSR: totalitarizmdan demokratiyaga. Qayta qurish va uning natijalari.

Osiyo davlatlari. Turkiya: demokratiyaning murakkab yo'li. Xitoy 50-90 yillarda. Vetnam xalqining ozodlik kurashlari. Ikkiga bo'lingan Koreya, Hindiston, Pokiston,

Afg'oniston davlatlarining murakkab rivojlanish yo'llari. Yaqin Sharq mamlakatlari va ularning mustaqillik yo'llari.

1990-2019 yillarda jaxon mamlakatlarining integratsiyalashuvi jarayonlari. Osiyoda mustaqil davlatlarning tashkil topishi. Xalqaro terrorizm va giyohvandlikka qarshi kurash haqida bilimlarga ega bo'lishi lozim.

IJODIY (KASBIY) IMTIHON NATIJALARINI BAHOLASH MEZONI

Ko'zi ojizlar uchun ijodiy imtixon 5 ballik tizimda baholanadi.

Ko'zi ojizlar uchun kirish imtihonlari og'zaki tarzda o'tkaziladi va har bir imtixon bilet ga ikkitadan nazariy savol kiritiladi.

Ijodiy imtihonni baholashda quyidagi mezonlardan kelib chiqiladi:

1. Abiturientning javobi 5 ("a'lo")ga baholanishi uchun:

- Abiturient tarixning qadimgi davridan to hozirgi kun tarixigacha bo'lgan bosqichni mukammal bilishi lozim;
- Har bir tarixiy voqealar aniq tarixiy dalillarga asoslanishi kerak.
- Javoblarda tarixiy voqealar bo'lib o'tgan jo'g'rofiy hudud ham aniq ifodalanishi zarur.
- Javoblarda keraksiz har xil gaplardan ko'ra, ko'proq aniq faktlar hisobga olinadi.
- Mustaqillik davri tarixiga, mamlakatimizning ichki va tashqi siyosatiga, madaniyatiga, iqtisodiga, huquqiga tegishli savollarga yanada aniqroq javob berilishi kerak.
- Qo'shimcha savollarga ham to'liq va to'g'ri javob berish lozim.

2. Abiturientning javobi 4 («yaxshi»)ga baholanishi uchun:

- Tarixning hamma bosqichlari bo'yicha umumiy bilimga ega bo'lishi va uni dadil izohlay olishi lozim;
- Tarixni arxeologik va etnografik materiallar bilan qo'shib asoslay olishi kerak;
- Tarixiy davrlashtirish bosqichlarini aniq tushuntira olishi lozim;
- Mustaqil O'zbekiston Respublikasining eng yangi tarixi (1991-2020 yillar) bilan bog'liq voqealariga aniq javob bera olishi kerak.
- Biror-bir tarixiy davrga tegishli berilgan qo'shimcha savolga aniq va puxta javob berilishi lozim.

3. Abiturientning javobi 3 («o'rta»)ga baholanishi uchun:

- Abiturient belgilangan savollarga maktab tarix fani dasturi bo'yicha umumiy tushunchaga ega bo'lib, javoblarni har tamonlama asoslanishga harakat qilishi kerak;
- Javoblarda har bir tarixiy davr fakt, manbalar, arxeologik materiallarga asoslanishi lozim;
- Javob berayotganda bo'lib o'tgan har bir tarixiy voqealarga aniqlik kiritilishi kerak, umumiy gaplar yoki taxminiy javoblardan uzoqroq bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

4. Abiturientning javobi quyidagi hollarda 2 ("qoniqarsiz")ga baholanadi:

- Abiturient tarixiy taraqqiyotning qadimgi davridan to hozirgi kunimizgacha bo'lgan tariximizni asoslay olmasa;

- Tarixiy davrlashtirish bosqichlaridan, davlatchilik tarixidan etarlicha ma'lumotga ega bo'lmasa;
- Tarixiy voqealarni aniqligiga ishonchsizlik bilan javob bersa;
- Mustaqil O'zbekiston Respublikasining yangi tarixiga tegishli tarixiy voqealarni ifodalovchi javoblari maqsadga muvofiq deb topilmasa;
- Tarixiy mavzular bo'yicha berilgan qo'shimcha savollarga mujmallik va noaniqlik bilan javob berilsa.

Ijodiy (kasbiy) imtihon komissiyasi tarkibi va uning faoliyatini tashkil etish

Imtihon komissiyasi faoliyati 2021-2022 o'quv yili qabul komissiyasi tomonidan tashkil etiladi.

Tarix fani bo'yicha imtihon komissiyasi tarkibi odatda uch nafar a'zodan kam bo'lmagan holda tashkil etiladi.

Tarix yo'nalishi bo'yicha imtihon natijalaridan norozi abituriენტlarning murojaatlarini ko'rib chiqish bo'yicha appelatsiya komissiyasi tashkil etiladi.

Apellyasiya komissiyasi tarkibi va uning faoliyatini tashkil etish

Appelatsiya komissiyasi imtihon komissiyasi faoliyatini yo'lga qo'yilishi bilan bir paytda 2021-2022 o'quv yili qabul komissiyasi tomonidan tashkil etiladi.

Abituriენტ imtihon natijalari e'lon qilingan kundan boshlab, 24 soat ichida appelatsiya komissiyasiga murojaat etishi shart. Aks holda ko'rsatilgan muddatdan o'tib qilingan murojaat inobatga olinmaydi.

Appelatsiya komissiyasi abituriენტlar tomonidan bildirilgan og'zaki va yozma murojaatlarga javob beradi.

Abituriენტ tomonidan bildirilgan murojaatni ko'rib chiqadi va 24 soat ichida xulosalarni ma'lum qiladi.

Qabul komissiyasi mas'ul kotibi

G'. Eshonqulov